

הנסר נמצא שהוא יושב בצל הדבק. אמנם הדבק לכשעצמו לא ראוי לסכך, אך גם הנסרים אינם ראויים לסכך בלא הדבק, והדבק הוא העושה אותם לסכך, ונמצא שהוא יושב בצל הדבק. וגם אם נאמר שלא דמי לסדין, כי סדין ראוי לסכך בפנ"ע והדבק אינו ראוי לסכך בפנ"ע, אך גם הנסרים אינם ראויים לסכך בפני עצמם. נמצא שהוא יושב בצל שניהם נסרים ודבק ולא בצל סוכה בלבד.

ועוד נלענ"ד שהמלוי בין הנסרים עשוי מדבק ונסורת, ואילו היינו מבודדים אותו מהנסרים יתכן שהיה יכול לעמוד בפני עצמו. נמצא שהוא יושב בצל דבק ונסורת שהם פסולים, ובלעדיהם אין כאן סכך. לכן נלענ"ד שנסרים העשויים מ"סיבית" פסולים לסכך.

אין כאן רק מעמיד לסכך, אלא עשיית סכך מעיקרה. והדבר דומה למש"כ ר"ת בתוס' דף י' א' שאם הסדין מונע את העלים מלנשור, ואילולא הסדין היה הסכך חמתו מרובה מצילו, הסוכה פסולה. אמנם האבני נזר (אר"ה ס' ת"ס אות י"ב) הביא בשם ספר הישר שהפסול הוא משום דבר המעמיד. אך החת"ס (בי"ד סי' ר"ד) כתב בדעת ר"ת שהוא לא פוסל בגלל מעמיד, אלא משום שהסדין עצמו פסול לסכך ונמצא שהאדם יושב בצל סדין ולא בצל סוכה. אלא שאם הסדין היה בטל לסכך הוא היה נחשב למי שיושב בצל הסוכה ולא בצל הסדין, אך מאחר ובלא הסדין היה הסכך נפסל בגלל הנשר והסדין הוא המעמיד את הסכך, לכן אינו בטל לסכך, וחזר הדין שהאדם יושב בצל סדין ולא בצל סוכה.

וה"ה כאן. מכיון שהדבק מרוח לכל ארכו של

סימן פח

סוכות העשויות מצינורות ויריעות

השאלה מתחלקת לשתיים: א. דין היריעות. ב. דין הצינורות.

א. דין היריעות

החשש ביריעות שאינן כשרות לדופן משום שהן נעות ונדדות ברוח, ודמי לעושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה (סוכה דף כ"ד ע"ב), דכשהרוח מנידה אותם תמיד פסולה. אמנם ל"ד להתם, דהתם הענפים מחוברים לאילן רק בצד אחד ולכן ל"ה מחיצה כשנדה ברוח, משא"כ בנ"ד שהיריעות מחוברות מכל צדיהן.

ראשי פרקים

- שאלה
א. דין היריעות
ב. דין הצינורות
ג. הנחת קורות על הצינורות
ד. ביטול המעמיד בקורות עץ

שאלה

האם וכיצד מותר להשתמש בסוכות החדשות שמחברים צינורות וביניהם פורסים יריעות.

ל"ה דופן כלל? אלא ע"כ הוּו דופן ואין בהיקף החוטים אלא חומרא (ועי' שעה"צ ס"ק מ"ט). ויעו"ל הלכה ברורה לסוכה כ"ה, וחזו"א (הל' עירובין סי' ע"ז [י"ג] אות ו') שמכשיר אם כל המחיצה נעה. ורק ענפי אילן הנעים ברוח ומתפזרים בתנועתם והמחיצה מתבטלת עי"כ, פסולים. אך מחיצה שלמה, גם כשהיא נעה ברוח, כשרה.

ב. דין הצינורות

א. במס' סוכה (כ"א ע"ב) איתא: "הסומך סוכתו בכרעי המיטה ר"י פוסל". ובגמ' איתא שתי לשונות בטעמיה דר"י, או משום שאין לה קבע, או משום שמעמידה בדבר המקבל טומאה. ופרש רש"י בטעם השני דהוי כאילו סיכך בדבר המקבל טומאה. וא"כ לרש"י יתכן שהסוכה פסולה מה"ת, וע"כ כל אותן משניות שמשמע מהן שמותר לעשות דופן מדבר פסול לא חששו לטעמא דמעמיד בדבר המקבל טומאה, וע"כ לית הלכתא כר"י בענין זה. (ועיי' רא"ש וקרבו נתנאל דכן דעת רה"פ).

והר"ן פרש דהוא גזרה מדרבנן שמא יסכך בדבר המקבל טומאה עצמו. ולפ"ז ניתן לתרץ את הקושיות מהמשניות האחרות, דשם אין חשש שמא יסכך בדבר המקבל טומאה דלא שכיח לסכך בכי"ב ועוד דכ"ע ידעי דכל כה"ג בית דירה מקרי. ופסק הר"ן הלכה כר"י וכתעם זה. וכן כתב הרמב"ן במלחמות, והוא תרץ את הקושיות הנ"ל שהדפנות אמנם עשויות מדבר המקבל טומאה, אך הסכך נשען על קונדיסין ולא על הדפנות. אמנם ראשונים אחרים חולקים לגמרי ופוסקים דלא כהרמב"ן וכו"ן, עי' רא"ש ובק"נ שם. והר"ז פוסק בכלל כרבנן ולא כר"י. משמע דלהלכה דין זה הוא חומרא בלבד ובאמת המחבר בשו"ע לא הביאו במפורש. עי' סי' תר"ל ס"ג שהביא להלכה: הסומך סוכתו על כרעי המטה אם יש עשרה טפחים מהמיטה עד לסכך כשרה, וע"כ לא חושש לטעם של מעמיד בדבר המקבל טומאה אלא משום דלית

בס' זכרו תורת משה (מלאכת בונה) כתב דהמחבר יריעות לסוכה מכל צידיהן בשבת אסור משום בונה ואם לא מחברן מכל צידיהן ל"ה כשרה כלל לסוכה. מבואר מדבריו שהיריעות בנ"ד כשרות לסוכה. וכן נראה בעליל שזוהי כוונת הטור בשם רבנו פרץ והובא בשו"ע (סי' תר"ל סעי' י') שאין לעשות כל המחיצות מיריעות זימנין דמינתקי ולא אדעתיה והו"ל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה. ר"ל לא שהיריעות פסולות בגלל שאינן יכולות לעמוד ברוח מצויה, אלא שאם יתקו אז לא יוכלו לעמוד ברוח מצויה, אך כל עוד לא ניתקו כשרות, אף שאין לך יריעות שאינן נדות קצת ברוח, מכיון שמחוברות מכל צידיהן לית לן בה. ובה יש לישב קו' הט"ז כאן בס"ק י"א שהקשה מאי שנא מסעי' י"א שמותר לקשור בע"ח לדופן והא שור דרכיה לנתוקי. ולהנ"ל אתי שפיר דבשור החשש שמא כל הדופן תנתק וזה יורגש על ידו, משא"כ ביריעות הללו שאם ינתק רק קצה חיבורן למטה כבר תיפסל הדופן וזה לאו אדעתיה (ועי' שעה"צ אות מ"ח שכ"כ בשם שבות יעקב, נהר שלום וא"ר).

וא"כ נמצאו למדים שיריעות המשמשות כדפנות, אם הן מחוברות מכל צידיהן כשרות מדינא. אך מן הראוי להחמיר ולא להשתמש בהן משום דזמנין דמנתקי ולא אדעתיה. וע"כ נראה שיש להקל כשהן מחוברות היטב ממש ולא יהיה חשש שינתקו, או שהן מחוברות חיבור כזה שאם ינתק מקום אחד תיפול כל המחיצה. עוד יש תיקון לזה שיקשור חוטים כל פחות מג' טפחים עד גובה י' נוסף ליריעות כמבואר בשו"ע (סי' תר"ל ס"ו), וגם מדין זה מוכח כדברינו דכל האיסור ביריעות הוא חומרא בלבד, דאל"כ אלא דמדינא אין ליריעות שום הכשר, א"כ כיצד מהני הכשר החוטים כל ג' טפחים, והא כתב המג"א בסי' תר"ל ס"ק א' דלא מהני הכשר חוטים בכל ג' דפנות הסוכה, ורק בצירוף יריעות מהני. וקשה מה מהני צירוף היריעות הא

הם מדין הדפנות או מדין הסכך? שאם הם חלק מהסכך יש לראות בהם מעמיד של הסכך והם פוסלים אותו. אך אם הם חלק מהדפנות אין להם שם סכך וא"כ גם מעמיד דסכך לא יהיו, אע"פ שהסכך נשען עליהם. לכאורה עיקר תפקידם להחזיק את הסכך, דלדפנות העשויות מיריעות סגי בצינורות שבצדדים. אך באמת המסגרת כולה נחוצה גם לצורך הדפנות, כדי לקשור את הדפנות גם למעלה וגם למטה בצדי המסגרת.

ג. הנחת קורות על הצינורות

ונסתפקתי אם אפשר להתיר ע"י שיניח קורה ע"ג הצינורות. ולכאורה דמי למעמיד דמעמיד דהש"ע בס"י תרכ"ט סעיף ח' התיר. אמנם החזו"א כתב דאפילו מעמיד דמעמיד פסול משום שלדעתו גם המעמיד הוא עצמו סכך וא"כ המעמיד דמעמיד הוא מעמיד דסכך וא"כ גם בנ"ד הקורה על הצינורות היא עצמה סכך והצינור הוא מעמיד ולא מעמיד דמעמיד.

אמנם לענ"ד נראה דזה ברור שלא כל הדופן צריכה להיות מדבר שאינו מקבל טומאה. כי כל הגזרה היא רק בגלל החלק הנוגע בסכך, והראיה ממיטה שהעמיד לה קונדסין שהיא כשרה ומשמע גם כשהקונדסין מחוברים למיטה, ולא לקרקע, שכן משמע לשון הר"ן שכתב דאם נעוץ קונדסין במיטה כשרה, ולשון הרמב"ן נעץ עליה. אמנם אפשר לומר בדעתם שכונתם לקרקעית המיטה, אך מפשטות לשונם משמע שאין לומר כן. וגם הסברה נותנת שאם היו דפנות עשרה טפחים ונעץ עליהם קונדסין גבוהים ועליהם סיכך סכך שסוכתו כשרה. וכן מש"כ הרמב"ן לישב מהא דעושה סוכתו באילן שהקרקעית באילן ונעץ קונדסין בקרקע הסוכה ולא בעינן בקרקע עולם דגם הסוכה מעשה קרקע בעלמא עביד. ואם כן ה"ה כשהקונדסין מחוברים לדופן משמש הדופן כקרקע עולם ורק שלא יגע הדופן הפסול בסכך.

ומה שהקשה החזו"א דלפי"ז למה להרמב"ן

לה קבע והמטה ממעטת את החלל של עשרה טפחים. כלומר, להלכה איננו חוששים לדין מעמיד כלל.

אמנם בס"י תרכ"ט סעי' ז' כתב דיש להסתפק אם מותר להניח סולם ע"ג הגג כדי לסכך על גביו, והרמ"א הכריע דאין לסכך עליו. ויש שפירשו' בכוננת ספיקו אם הסולם הוא מקבל טומאה או לא אך מעולם לא נסתפק בענין מעמיד (מג"א בתירוץ הראשון). אך יש שפירשו שנסתפק בענין מעמיד (המג"א בתירוץ השני). וצ"ע, מדוע במקור הדין - בסומך סוכתו על כרעי המטה לא הביא ספק זה, וכן הרמ"א שם לא הגיב כלום רק כאן. (וחילוק המג"א בין

לכתחילה ודיעבד דחוק, עי' בי' הגר"א שם).

ואולי יש לומר שסולם חמור טפי דהוי באמצע הסכך ודמי למסכך בו עצמו וכסברת החזו"א (ס"י קמ"ג) שכתב דמי יימא לן שחלק מהסכך הוא מעמיד לחלק האחר, אולי גם המעמיד הוא חלק בלתי נפרד מהסכך עצמו. ורק הסומך בדפנות יש להתיר משום דהוי דפנות ולא סכך.

אלא שעפ"י החזו"א י"ל גם לקולא. דאם לא נבחין בין הסכך לבין המעמיד, וגם המעמיד נחשב לסכך, א"כ לכל היותר יש לראותו כסכך פסול שפוסל רק בג"ט, וא"כ לא מצינו בכלל פסול מעמיד, ממנ"פ אם אין בו ג"ט אין לפוסלו, ואם יש בו ג"ט הוא פסול מצד עצמו. אלא ע"כ מבחינים אנו בין הסכך כולו ובין אותו חלק בסכך שמחזיק ומעמיד את כל הסכך שהוא נקרא מעמיד, ואם המעמיד הוא פסול אע"פ שאין בו ג"ט כיון שהוא מעמיד את כל הסכך כל הסכך פסול. למרות האמור סובר החזו"א שבין מעמיד לבין מעמיד דמעמיד קשה לחלק, שעד שאתה רואה אותו כמעמיד דמעמיד ראה אותו כמעמיד. (אך במסמרים בודאי א"א לומר שהם מעמיד דאין הם מחזיקים את כל הסכך והם אינם אלא מעמיד דמעמיד. אך החזו"א לא כתב כן, אלא אוסר במסמרים [כנגד הש"ע]).

ולפי"ז צ"ע מה הם הצינורות שלמעלה, האם

ד. ביטול המעמיד בקורות עץ

ובמקראי קודש להגרצ"פ פרנק (סוכות ח"א סי' י"א) כתב שהעירו הלומדים על ההצעה להניח קורות עץ על צינורות הברזל, מה התועלת בכך, הרי כדי להעמיד את הסכך אין צורך באותן קורות, כי אפשר להעמיד את הסכך ישירות על צינורות הברזל, ומטרתן של קורות העץ היא רק כדי שהסכך לא יועמד ע"י הצינורות כדי שלא יפסל, אך מאחר והסכך יכול מצידו להיסמך ישירות על הצינורות, נמצא שקורות העץ לא מעלות ולא מורידות, וא"א לומר איפוא שצינורות הברזל הן רק מעמיד דמעמיד, אלא הן מעמיד ממש. ולכן הציע הגרצ"פ להניח את קורות העץ שתי וערב כדי שהסכך ישען ישירות עליהן ואזי צינורות הברזל ישמשו רק כמעמיד דמעמיד.

פתרון זה מועיל רק במקרה בו הסכך אכן ישען על קורות העץ והן הן שיעמידוהו, אך אם הסכך אינו זקוק למשענתן של קורות העץ, לא תועיל העמדתן שתי וערב, וראה להלן.

ועיי"ש בהמשך דבריו שגם הגרצ"פ חשש לסברת החזו"א שאין לחלק בין מעמיד למעמיד דמעמיד, אלא גם קורות העץ הן חלק מהסכך וכל הסכך נשען על צינורות הברזל, ובשם חתן בנו כתב ללמד זכות על הנוהגים להקל בזה, משום שדי בהיכרא. ואף הוא דייק מהר"ן כמו שדייקנו שאם עושה היכר לכך שאינו מתכוון להעמיד את הסכך בדבר פסול - דיו.

ומצינו בש"ס דוגמאות לכך, עיין פסחים י"א א': מתוך שלא התרת לו אלא ע"י קיטוף זכור הוא. וכן שם: הוא עצמו מחזר עליו לשורפו מיכל קאכיל מיניה? כלומר, כאשר אדם עושה הכל כדי למנוע מעצמו לעבור עבירה אין חשש שיעבור אותה. וה"ה כאן. הרי כל האיסור במעמיד הוא בגלל גזרה שמא יבוא לסכך בדבר פסול, אך כשהוא עצמו עושה מעשה כדי

להתיר את הסוכה במיטה רק ע"י קונדסין וכלונסאות יניח הכלונס ישר על דפנות המיטה בלא שום קונדסין? נלענ"ד לישב שגם אם נניח שהצדק עם החזו"א שהכלונס עצמו הוא חלק מהסכך ולא מעמיד, אך זה תלוי אם יש לכלונס שם דופן או שם סכך. במטה שהיתה תמיד עשויה בדפנות מסוימים אם יוסיף עתה כלונס על דפנות המיטה אין לכלונס שם מטה אלא שם סכך. משא"כ באדם העושה דפנות לסוכה מלוחות לוחות, ולבסוף מניח לוח אחרון שעליו מסכך את הסכך שם דופן על לוח זה ולא שם סכך. וע"כ שרי לחברו במסמרים.

(ועוד נלענ"ד, דמה שהחמיר החזו"א שלא לחבר הכלונסאות במסמרים, מכח הסברא שאין לחלק בין מעמיד למעמיד דמעמיד, אף אם נניח שהצדק עמו בדבר זה שאין לחלק כנ"ל. אך מסמרים שאני, שהרי כתב הר"ן דכל הגזרה היא רק בדבר שיש לחוש שמא יסככו בו, וכי יש לחוש שמא יסככו במסמרים?! הרי א"א לסכך בהן כלל וכלל! ובשלמא האיסור לקשור בבלאות יש חשש שמא יסכך בהן, אך במסמרים אין כל חשש כזה. אמנם גם המשנ"ב אוסר לחבר את הסכך עצמו במסמרים, אך לדעת הר"ן אין לפסול סוכה כזו. ואולי פסק כהרמב"ן שלא תרץ כר"ן. ואלמלא דבריו היה מקום להקל כר"ן בספיקא דרבנן. ורק לסברת ר"ת (תוס' סוכה י' א') יש לאסור. ואולי חששו המשנ"ב והחזו"א לסברת רש"י והב"ח שאיסור מעמיד הוא לא גזירה אלא איסור עצמי, שמכיון שהסכך מועמד ע"י דבר פסול, כל הסכך פסול מהתורה. אולם מדברי החזו"א לא משמע שחשש לדעתם).

הדרן לעניננו דיש להתיר ע"י הנחת כלונסאות ע"ג הצינורות או משום מעמיד דמעמיד לדעת המחבר או משום דהוי המשך ישיר לדופן ולא חל שם סכך עלייהו ול"ד למיטה. ובפרט בדבר שאינו אלא חומרא לדעת רוב הפוסקים.

חלק מהסכך ונמצא שהסכך נשען כולו על הצינורות. אך כאשר מניח קורות על הצינורות עצמן ללא כל תועלת להחזקת הסכך נמצא שכל מטרתו היא רק כדי לזכור שאסור לסכך בצינורות. ונלענ"ד שיתכן שגם החזו"א יסכים להצעה זו, שהרי א"א לומר על קורות עץ המונחות על הצינורות שהן חלק מהסכך, שהרי אין בהן משום תועלת לסכך עצמו וניכר עליהן שלא הונחו שם אלא כדי להימנע מלהעמיד את הסכך על הצינורות.

ומאחר שבלא"ה רוב הראשונים מכשירים מעמיד המקבל טומאה, וגם פשט דברי השו"ע נוטים לפסוק כן כדעתם, וגם אם נפרש שהשו"ע פוסק שמעמיד פוסל את הסכך, הרי הוא עצמו מכשיר מעמיד דמעמיד, וכן פסק הגר"א, ורוב הראשונים המחמירים במעמיד הוא רק מדרבנן, גזירה שמא יבוא לסכך בסכך פסול, וכפי שכתבנו יש מקום להקל במקום שעושה מעשה המזכיר לו שלא יסכך בסכך פסול, לכן נראה לענ"ד שכך ראוי לעשות, להניח קורות עץ על הצינורות ולסכך עליהן את הסכך.

להימנע מלהעמיד בדבר פסול, אין חשש שמא יבוא לסכך בדבר הפסול עצמו, שהרי זכור הוא וכן בסוכה ט"ו א' "בביטולי תקרה קמפילגי", ופירש"י: "אבל השתא דזו תקרה היתה ובא לידי מעשה לעשות לשם סוכה וזה מוכיח שיודע שאמרה תורה תעשה ולא מן העשוי... תו ליכא למיגזר".

ובערוה"ש (סי' תרכ"ט ס"ה) כתב שאם שבר כלים בכוונה ע"מ לסכך בהם רשאי לסכך בהם ולא גזרו במקרה זה על שברי כלים. כי כל החשש בשברי כלים שמא יבוא לסכך בכלים עצמם. אך כשהוא שברם בכוונה לשם סכך זכור הוא ולא יבוא לסכך בכלים עצמם.

ולפי"ז אדרבה, עדיף להעמיד את קורות העץ על הצינורות. והיא הנותנת, דווקא משום שאין בהם תועלת להעמיד את הסכך, כל כולו הוא עושה רק כדי להימנע מלהעמיד את הסכך על הצינורות עצמם וא"כ זכור הוא שאסור לסכך בצינורות ודיו בכך. בעוד שמי ששם את הקורות שתי וערב לא ניכר הדבר שעושה כן כדי שלא להעמיד את הסכך על הצינורות אלא עשה כן כדי שהסכך יוחזק יותר טוב, ואזי הקורות הן

סימן פט

החזרת סוכה לאפסנאות

שאלה*

גדוד היה אמור להשתחרר משירות מילואים בחוה"מ סוכות. האם מותר לפרק את הסוכה ולהחזיר את הציוד, שממנו נבנתה, לאפסנאות בחוה"מ"ס או לא? הבעיה היא, שהחתום על הציוד לא יוכל להשתחרר לגמרי עד שלא יחזיר את הציוד כולו לאפסנאות. ונמצא שאם הוא מחזיר את הציוד הוא נהנה מעצי סוכה, וסוכה אסורה בהנאה כל שבעה, כמבואר בסוכה (ט' א').

ראשי פרקים

שאלה

- א. הנאה המותרת מסוכה
 - ב. הנאה מקיום הסוכה
 - ג. קדושת סוכה בבנינה או אף בעציה וחומרמה
 - ד. סתירת סוכה האם הפקעת קדושתה
 - ה. איסור סתירה מצד ביטול מצוה
 - ו. קדושת סוכה תלויה ברצון האדם
- מסקנה

* תשרי תשל"ט